

A szleng hagyományos funkcióiról a fiatalok szemével

A tanulmány azt vizsgálja, hogy a szlengnek tulajdonított hagyományos funkciók (például lázadás, polgárpukkasztás, rejtőzködés) mennyire jelennek meg a mai elsődleges használói kör: a fiatalok tudatában. A tolvajnyelvi gyökerű sajátos nyelvi-társadalmi jelenség és megítélése jelentős mértékben módosult napjainkra, s egy több száz fős kérdőíves kutatás azt bizonyította: a diákok korántsem a köztudatban élő funkciókkal élnek szlenggel. Legáltalánosabb céljuk vele a beszéd egyszerűsítése és az oldottabb légkör megteremtése, de ugyanilyen mértékű a pusztán megszokásból történő, tehát szándék nélküli használat is, amely már nyelvi mentalitásbeli változásokra enged következtetni.

A kutatásról

Az évszázadok során egyre szalonképebbé váló, számos speciális funkcióval rendelkező sajátos beszédmód, a szleng (a változatos terminushasználatra itt nem térek ki, a probléma részletes bemutatását lásd: Péter, 1980) a magyar nyelv kevésbé kutatott területe, holott egyre feltűnőbb jelenléte miatt feltétlenül érdemes róla szólni.

Térhódítására már 1913-ban felhívta a figyelmet John Camden Hotten (2013: lapszám nélkül; vesd össze még: Partridge, 2002, 24. o.) könyvkiadó és szótáríró: „a szleng ma már nemcsak az utcákon és a börtönökben hallatja hangját, hanem az ügyvédi kamarában, a bírói pulpituson, a templomi szószéken vagy akár a parlamentben is”. Általános tapasztalatok szerint ez a gondolat ma, több, mint száz évvel később még inkább megállja a helyét, s nem csodálkozhatunk, hogy a fiatalok nyilvános nyelvhasználatában is egyre inkább előtérbe kerülnek a szlengszókincs elemei (erről legutóbb lásd: Rancz, 2011; Bóna, 2012; Laczkó, 2013). Jelen tanulmány azt vizsgálja meg közelebbről, hogy vajon az ilyen jelentős mértékben használt szleng is ugyanazokat a funkciókat hivatott-e ellátni, mint amelyeket a szakirodalom hagyományosan, napjainkban is tulajdonít neki.

A magyarországi középiskolás tanulók szlenggel kapcsolatos nyelvhasználati szokásainak és nyelvi attitűdjeinek a vizsgálatát célzó kutatáshoz a hét közigazgatási régió egy-egy középiskolájában, valamint egy további fővárosi intézményben végeztem kérdőíves felmérést, iskolánként két-két (9. és 12.) osztályban. Ezen túlmenően osztályonként egy-egy tanulóval irányított szociolingvisztikai interjút is készítettem, gyakorló középiskolai tanárként pedig az állandó részt vevő megfigyelés módszere is évek óta segítségemre van a labovi megfigyelői paradoxon kiküszöbölésére – a megfigyelésekről nyelvhasználati naplót vezetek (Kiss, 1995, 46. o.). A területi, életkori és nemi tekintetben is összehasonlítható felmérés egyik célja az volt, hogy világosabb képet kapjunk a kamaszkor első felében és a felnőtt lét küszöbén álló diákok kommunikációs kompe-

tenciájáról, így az anyanyelvi nevelés további feladatairól is, a tanulók hozzáállásának, elvárásainak megismerése pedig a beszélőközösség nyelvhasználatában és nyelvi mentalitásában bekövetkező változásokról tájékoztat.

A szleng funkciói

A szleng meghatározására tett kutatói és adatközlői kísérletek (részletesen lásd: *Parapatits*, 2010) világossá teszik számunkra, hogy egymondatos definíciók helyett a funkciók számbavételével juthatunk közelebb a jelenség feltárásához. A magyar szlenget, illetve szerepköréit vizsgáló tanulmányok hagyományosan előtérbe helyezik a jelenség „farmernadrágos”, polgárpukkasztó funkcióját. A „lázas” a szülőktől elszakadni és a közösségből kitűnni vágyó fiatalok alapvető, történelmi és politikai korszakoktól független jellemzője nyelvi és nem nyelvi viselkedésükben is. Tanári tapasztalataim alapján mégis úgy vélem, hogy azoknak a középiskolásoknak, akik már születésük idejével sem köthetők a rendszerváltozás előtti korhoz, akiknek a farmernadrág hétköznapi öltözék, és akiknek hangsúlyos többsége nem is szándékoltan alkalmazza ezt a beszédmódot (vesd össze: *Parapatits*, 2013), bizonyosan nem célja a szó eredeti értelmében vett polgárpukkasztás, sőt sokszor még az iskolai vagy szülői szigor elleni lázadás sem. Ezzel összefüggésben a verbális rejtőzés igényét szintén továbbra is fennállónak ugyan, de a rendszerváltozás előtti évtizedekhez képest kevésbé jellemzőnek feltételeztem. Miként Tolcsvai Nagy Gábor (2004, 105. o.) is írja: „amilyen mértékben elterjedt ez az értékmegvonó, ironizáló nyelv, olyan mértékben vesztett eredeti karakteres vonásaiból, olyan mértékben csökkent a szembenállás kinyilvánítása [...] megszűnt ellenállónak vagy veszélyesnek lenni a szlenges társalgás”.

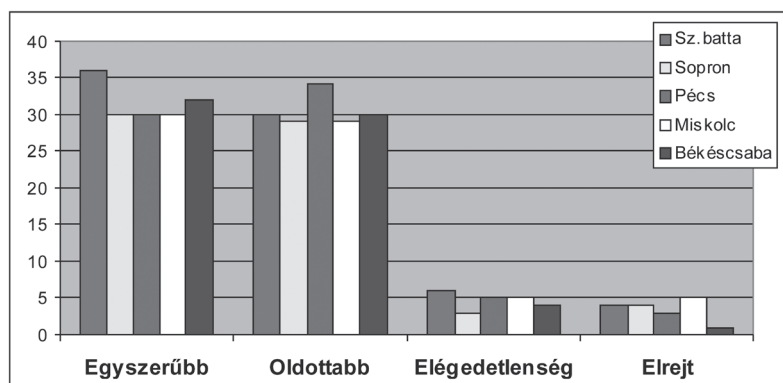
Hipotézisem tehát az volt, hogy a szlengnek eme funkcióit, különösen a lázadást a mai diákok többsége nem tartja sajátjának, s alapvetően ez motiválta, hogy rákérdezzek erre és a többi közismert szerepkörre is a diákoknál. A válaszokhoz ezúttal direkt, zárt formában kívántam hozzájutni, azaz a szakirodalmak (például: *Drake*, 2002; *Kis*, 2006; *Partridge*, 2002; *Sipos*, 1988) és a próbagyűjtés eredményei alapján kategorizált funkciók felsorolásával, amelyek közül az adatközlőknek be kellett jelölniük a magukra érvényeseket. Ezek a következők voltak: (1) Egyszerűbb, rövidebb, gyorsabb. (2) Oldottabb, kötetlenebb társalgást biztosít. (3) Színesebbé, változatosabbá, érdekesebbé tesz(i) a beszédet. (4) Humorosabbá tesz(i) a beszédet. (5) Kiemeli a személyiséget, egyénivé tesz. (6) Megszokásból. (7) Erősíti egy csoport, közösség összetartozását. (8) Elrejt mások elől. (9) Lázasít fejez ki a nyelvi és/vagy a társadalmi szabályok ellen. (10) Elégedetlenséget fejez ki a meglévő nyelvi formák iránt. Emellett természetesen helyet hagytam további, általam nem említett funkciók bemutatásának is, de érdemben egyetlen tanuló sem élt ezzel a lehetőséggel sem a kérdőívben, sem a szóbeli interjúban, csupán a megkérdezett funkciókat árnyalták, ismételték más szavakkal – „A legtöbb ok fel volt sorolva” (Sp., 9., lány).¹

Az eredmények helytállóságát bizonyítja, hogy mind a nyolc kutatópontról közel egységes eredmények születtek, s életkor tekintetében sem találhatunk jelentős különbségeket. Az egyes funkciók jelöltsége alapján sorrendet állítottam fel a szlengnek a legtöbb tanuló által, tehát leggyakrabban bejelölt szerepétől a legritkábbig. A 9. és 12. évfolyamon született és az összesített eredményekről az alábbi 1. táblázat tájékoztat:

1. táblázat. A funkciók sorrendje életkori megoszlásban

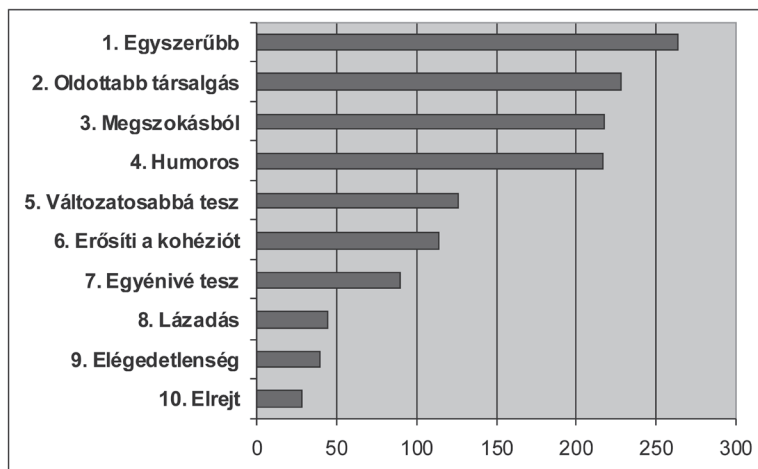
9. évfolyam	12. évfolyam	Összesen
1. Egyszerűbb	1. Egyszerűbb	1. Egyszerűbb
2. Humoros	2. Oldottabb társalgás	2. Oldottabb társalgás
3. Megszokásból	3. Megszokásból	3. Megszokásból
4. Oldottabb társalgás	4. Humoros	4. Humoros
5. Változatosabb	5. Változatosabb	5. Változatosabb
6. Erősíti a kohéziót	6. Erősíti a kohéziót	6. Erősíti a kohéziót
7. Egyénivé tesz	7. Egyénivé tesz	7. Egyénivé tesz
8. Lázadás	8. Lázadás	8. Lázadás
9. Elégedetlenség	9. Elégedetlenség	9. Elégedetlenség
10. Elrejt	10. Elrejt	10. Elrejt

Mindkét korcsoportban közel azonos sorrend állítható fel (az alsóbb évfolyam tagjainál hangsúlyosabb a megszokásból történő használat). A területi hasonlóságokat a két-két leggyakoribb és legritkább funkció példáján szemléltetem az 1. ábrán (az x tengely az adatközlők kutatópontonkénti létszámát jelöli, amely a két évfolyamon együtt 20+20, azaz 40 fő volt).

1. ábra. Területi hasonlóságok a leggyakoribb és legritkább funkciók példáján (n = 200)

A továbbiakban tehát az összesített eredményekből (2. ábra) leszűrt megállapításokat és a szemléltetésül közölt tanulói véleményeket olvashatjuk.

2. ábra. A funkciók sorrendje az összesített eredmények alapján (n = 320)

Látható, hogy a rejtőzködésre és a lázadásra vonatkozó hipotézisek igazolódtak. A 320 diáknak csupán 9 százaléka jelölte be a nyelvi rejtőzködés funkcióját, míg nem sokkal több, 14 százaléka a lázadást. Néhány vélemény az elrejtésről: „ez a fiatalok egy kitalált beszédstílusának a jellemzője és sokszor nem értik meg a felnőttek. Így néha jól jön” (Tp., 9., fiú); „Igazából csak annyi miatt lenne jónak nevezhető, hogy a gyerekek beszédét nem értik a felnőttek” (Sp., 9., lány); „sokan nem értik (felnőttek), ezért is jó” (Mc., 9., lány); „jó, hogy nem mindig érti mindenki, hogy miről beszélünk” (Tp., 12., lány); „»eltolok egy jóképűt« (cigit) az tipikus szleng, mert kívülállónak nem egyértelmű, suliban, barátok közt azonban igen” (Tp., 12., fiú); „ha valaki azt mondja, hogy *kigyó*, akkor nem hiszem, hogy a felnőttek értik, miről van szó” (Mc., 9., lány); „Nem kell rejtett jelekkel beszélni mert nagy részük [a szülőké és a tanároké] nem tudja pontosan, hogy mit is jelent”; „[jó], mert egyes emberek nem értik annak jelentését, csak azok, akiknek kell is, hogy értsék” (Bcs., 12., lány); „a fiataloknak kell egy »saját nyelv«, amit ők megértenek, de mások számára – pl. tanárok – nem megérthető” (SzB., 9., lány); „egyfajta inkognitót biztosít” (Tp., 12., fiú), végül egy a lázadásról: „egyféle lázadás a magyar nyelv szigorú szabályai ellen” (Mc., 12., fiú). Mondhatjuk, hogy a társadalmi normák, kötöttségek lazulása, az iskolai és a szülői szigor általában jellemző enyhülése mellett a 21. század fiataljainak már nem szükségszerű igénye sem a lázadás – „az ideológiai, viselkedésbeli és nyelvi tiltás erősen kispolgári korlátainak meghaladási vágya” (Tolcsvai Nagy, 2004, 103. o.) –, sem a rejtőzködés. Ha a tanulókat fiatal koruk ellenére is számos helyen kiszolgálják alkohollal, cigarettával, ha tanáraik, szüleik sokszor mit sem tehetnek káros szórakozási szokásaik ellen, akkor nem is fontos eltitkolni előlük, sem lázadni ellenük. Szemléltetésül álljon itt egy adatközlői vélemény egy másik kérdés, a szlenggel kapcsolatban elvárt szülői hozzáállás kapcsán: „ez a használat szám csak nőni fog, mert a világ fejlődik. Anyáéknak sokszor mondom, hogy ez már a 21. század” (Mc., 9., lány), és egy másik a (magyar)tanárok attitűdjeiről: „Neki is el kell fogadni a szlenget hogy mi is elfogadjuk amit ő akar tanítani” (Mc., 12., fiú) (a kérdésről részletesen lásd: Parapattis, 2013). Többek között ezek a társadalmi folyamatok is eredményezhették a szleng nagymértékű térnyerését formálisabb nyelvhasználati színtereken, sőt akár automatikussá válását. Ezek tudatában a szleng rejtőzködő és lázadó funkcióinak említése a mai fiatalok használatában tehát lényegében értelmét veszti. A hosszabb beszélgetésre lehetőséget adó interjúkból az is kiderült, hogy a szleng elrejtő funkcióját többen inkább

az egyén érzelmeinek, s nem tetteinek leplezéseként értelmezték (amellett, hogy a kérdőív kitöltése során minden esetben személyesen elmagyaráztam azokat a szerepköröket, amelyeket illetően a tanulók bizonytalanok voltak): „Sokkal jobban ki tudom fejezni magam ezáltal. Elrejt, lazábbnak tűnik az ember tőle, vicces, így nem látják azt ami az emberben rejtőzik” (Bp., 12., lány). Néhány további példa:

„– Az, hogy elrejt mások elől, arra vajon használja bárki?

– Lehet, hogy aki egy kicsit zárkózottabb... depressziósabb hangulatában...” (Pécs, 12., fiú)

„– Tehát nincsen olyan, hogy csak ti, mondjuk négyen-ötven lányok beszéltek valamit, hogy más azt ne értse? Ilyen nincsen?

– Nincs. Ha nem akarjuk, hogy hallják, arrébb megyünk. Szerintem minálunk ilyen... nem nagyon van.

– Akkor azt hiszem, azt nem is jelölted be, hogy elrejt mások elől.

– Nem. Bár ez másfelől, ez nálam így annyi volt, hogy ha mondjuk valamit megkérdeznek, és kínos, akkor így szlenges beszólással ezt így le tudom pöccinteni, és akkor nem kell elmagyarázni.

– Akkor úgy értetted az elrejtet...

– Úgy értettem, hogy érzelmileg.

– És ha így nem akarsz belemerülni, akkor...

– ...akkor nem kell kifejteni, de megbántani sem akarom...” (Szab., 9., lány)

A szleng érzelmeiket elrejtő funkcióját Vidor Zsuzsa is hangsúlyozza e szókészlet kialakulásának és elterjedésének magyarázatokor 1964-ben: „Ahogyan a felnőttek felnagyítják és megszépítik érzelmeiket és cselekedetei rugóit, úgy torzítja és bagatellizálja a tizenhat éves a maga erkölcsiségét és érzelmeit” (idézi: *Tolcsvai Nagy*, 1988a, 403. o., utóbbi megfogalmazásában ugyanott: „Az így beszélő önkéntelenül is a kamasz bezárkózó, belső kérdésekkel teli s a külszínen hányavetiként jelentkező magatartásával azonosul”). Több válaszból és interjúból azt is megtudhatjuk, hogy a mások által elrejtő funkcióval felruházott szleng a használók gyakorlatában inkább további szerepköröket tölt be, s a rejtőzködés legfeljebb tudatalatti: „Mert ez egyféle összetartozást is jelent, hogy csak mi tudjuk, hogy mit jelent” (Tp., 12., fiú), továbbá:

„– volt már ez, hogy buliban voltunk, és ott álltam mellettük és hallottam, hogy miről beszélnek, nemcsak a füről, hanem mindenféle drogról, és egyszerűen nem értettem, hogy miről van szó. Nem is tudtam hozzászólni a témához.

– Gondolom, ezt azért csinálják, hogy ha [...] állna egy rendőr mellettük, akkor az se hallja, ne értse. Lehet ugyanúgy beszélgetni...

– Akár az is lehet, de szerintem nemcsak az, hogy ööö egy az, hogy így rövidebben tudnak beszélni... így könnyebb kifejezniük magukat, akkor ez még azt is mutatja, hogy ők ebbe a társaságba tartoznak, tehát hogy... és hogy ők értik ezt a témát és tudnak erről mindent.” (Pécs, 9., fiú)

Sipos Pál több mint két évtizeddel ezelőtti tanulmánya szerint az „ifjúsági nyelv” egyik fő jellemzője, hogy kifejezi az elégedetlenséget a meglévő nyelvi kifejezőeszközökkel szemben (Sipos 1988: 868). Az ezt megjelölő, csupán 12,5 százaléknyi adatközlő megfogalmazásában: „Kikerüli azokat a problémákat, hiányosságokat amit az adott nyelv adott szituációban birtokol” (Bp., 12., lány); „ad egy plusz kifejező lehetőséget” (Mc., 12. fiú); „kreatív[abb]nál kreatívabb szavak” (Bcs., 12., fiú). Noha a tanulók a szleng egyik alapvető tulajdonságának és előnyének tartják nyelvújító jellegét – „Napjainkban ez a nyelvújítás folyamata” (Pécs, 12., fiú); „nyelvújító, és nem kell a begyökeresedett régi szavakat használni” (Mc., 9., lány); „a szleng az a mostani kiegészítése a magyar nyelvnek” (Pécs, 9., fiú); „Az ember fantáziájára is hatással lehet, új szavakat alkot” (Tp., 12., lány) –, személyes használatukat illetően ezt nem érzékelik a szleng funkciójaként, inkább már létező újdonságokat tanulnak el a nyelv kreatívabb használóitól (erről

lásd alább is). Sőt olyan adatközlők is akadtak, akik a következőképpen vélekednek a szleng hiánypótló szerepéről: „szerintem akkor erőltetett” (Pécs, 9., lány); „Lehet, újabb nyelvújítók akarnak lenni, csak nem nagyon jön össze” (Szb., 9., lány), s végül: „A szleng nem is biztos, hogy mindent ki tud fejezni úgy, ahogy a köznyelv tudna” (Szb., 12., lány – interjúrészlet).

Hasonlóképpen ritka a személyiségkiemelő és a beszédet változatossá tevő szerep (lásd például: *Kis*, 2006; *Sipos*, 1988), a tanulóknak csupán 28, illetve 39 százaléka jelölte meg válaszában: „Színesebbé teszi a világot [...] [Nem akartam leszokni, mert] nem akarok monoton és unalmas lenni” (Sp., 12., fiú); „színesebbé teszi az életünket, nyelvünket” (Bcs., 9., lány); „sokszínűvé teheti a beszélgetéseket” (Sp., 12., lány); „Színt visz a beszédbe” (Tp., 12., fiú); „Megszínesíti a nyelvet. Sok fiatalnak így érzékletesebb a nyelv” (Tp., 12., lány); „ha nem lenne, akkor egyfajta szürkeség lenne a nyelvhasználatban” (Pécs, 9., fiú). „A szleng néha egyedivé tesz” (Tp., 9., fiú); „szerintem a szleng nagyban meghatározza és elkülöníti egymástól a személyiségeket” (Bp., 12., fiú); „saját karakterem lesz tőle” (Mc., 12., lány); „amiket használok azok rám jellemzőek” (Tp., 12., lány); „lehetőséget ad az önkifejezésre” (Pécs, 12., lány); „Népszerűbbé tehet” (Tp., 12., lány), s végül: „– Akartál már leszokni a szlenges beszédről? – Áááá... dehogy, »Ez vagyok én«”. Az alacsony jelöltségi arány okát pedig egy interjúalany így foglalta össze tömören: „énszerintem nem [emel ki], mert mindenki használ szlenget és ez egyáltalán nem egyedi” (Pécs, 12., fiú). Több adatközlő vallomását olvashatjuk arról, hogy manapság szlengszavakat használni nem sikk, nem egyéni, s nem feltűnő, hanem gyakran szándékolatlan, kortársi közegben pedig még inkább automatikus, sőt egyfajta kötelesség, „társadalmi elvárás” (Mc., 12., lány): „Ilyen világban élünk, ahol mindenki így beszél és cselekszik” (Bcs., 9., fiú); „egyre fejlődik a világ és ez elterjedtebb lesz” (Sp., 9., fiú); „Szerintem a mai világhoz hozzátartozik. Régebb[en] is beszéltek szlengesen, de nem csaptak ekkora hűhót miatta” (Bp., 12., lány); „természetes jelenség” (Pécs, 12., lány); „amíg fiatal az ember, ez teljesen természetes” (Tp., 12., fiú); „Egyre többen használják ösztönösen” (Szb., 12., lány); „lehetetlen elképzelni a fiatalság körében történő kommunikálást szleng nélkül (ha ma elvinnék holnap újra születne)” (Pécs, 9., fiú); „ha nem lenne, kikéne találni” (Mc., 12., fiú); „a legtöbben így beszélnek körülöttem, és ez hozzátartozik a mindennapokhoz” (Mc., 12., fiú); „mindenki így beszél és így is könnyen megértjük egymást” (Bp., 9., fiú); „Egész nap a barátaimmal vagyok az iskolába. Még jó, hogy szlengesen beszélek” (Pécs, 9., fiú); „Nem látom értelmét, hogy leszokjak, ha más is használja” (Sp., 12., lány); „már mért akarnák?” (Mc., 9., fiú); „Nem próbáltam [leszokni], mert az interneten, chatelés közben és amúgy is a barátaim körében mindennapi ez a nyelvhasználat és észre sem veszem, ha szlenget használok” (Tp., 9., lány); „[szleng nélkül] a velem egykorú tinédzsereket nem nagyon érteném meg” (Tp., 9., lány); „Az jó dolog, ha az ember fiatal körökben nem próbál finomkodni és úgy beszélni kortársaival, mint nagyszüleivel” (Bcs., 9., lány); „szerintem néha jó is mert egy társaságban milyen már ha komoly szót használunk egy szleng szó helyett” (Tp., 9., lány); „nem szeretném, ha mások lenéznenek, mert nem ismerem a szlengeket” (Szb., 9., lány); „anélkül nehéz manapság a fiatalok körében érvényesülni” (Tp., 12., fiú), sőt: „Manapság kiröhögik az olyanokat akik tájszóalással vagy simán, értelmetesen beszélnek” (Bp., 12., fiú); „a mai fiatalok hülyének néznek [nézik], ha választékosan próbál valaki beszélni” (Mc., 9., lány). Ide kapcsolódik egy újabb interjúrészlet is:

„...vannak nekem olyan osztálytársaim, iskolatársaim, akik ööö tehát akik csak így azért használják a szlenget, nem is azért, mert hogy nekik tetszene, vagy ilyesmi, hanem csakis azért, hogy hogy ööö mondjuk meghallja az egyik osztálytársa, hogy ezt mondta, és akkor a többieknek megint tetszhet, akkor ő is onnantól kezdve használja, és [...] vannak olyanok az osztályból, akik mondjuk az ilyen, hogy mondjam, menők, vagy a

viccesek, és azok, hogyha mondanak valamit, akkor mindenki, tehát utána hónapokig csak az a téma megy.” (Pécs, 9., fiú)

Vagyis az egyéniség és a változatosság olyannyira háttérbe szorulhat a csoportba való beilleszkedés, a pozíció megerősítése, illetve a kiközösítés elkerülése végett, hogy a nyelvi kitűnés felett győzedelmeskedik a divat. Az alábbi idézetekből azonban az is kiviláglik, hogy „[m]indig csak a ma divatja izgalmas és érdekes. A tegnap divatja nevetéses” (Csepeli, 2002, 162–163. o.), s ez a szlengszavakra is érvényes: „Biztos náluk [a szülőknél] is voltak szlengek, csak azokat mi már nem értjük. Sőt, ha használják, akkor az inkább ciki, mint jófejség” (Pécs, 9., lány).

„– ...vannak ilyenek, amik így divatosak, aztán így elavulnak, és akkor hogyha valaki olyat mond, akkor »Úristen, te még ezt használod?!« és akkor az úgy már nem olyan.

– Az milyen, aki még azt használja?

– [...] Hát igazából ki szokták nevetni, [...] valakit ki is közösítenek, mert ő már nem úgy beszél, mint a többi.

– Mi van ilyen elavult szleng?

– Húha, most hirtelen... ööö... hát most... például a *kül* [’nagyon jó’ – P. A.], tehát ezt már nem használjuk, ezt a *milyen kül a ruhád*, hanem most mindenki, hogy *lájkolom* [’kedvel’ a Facebook internetes közösségi oldal üzenetek, képek, hozzászólások stb. kedvelését lehetővé tevő alkalmazása után – P. A.], tehát ez...

– És ha valaki azt mondja, hogy *kül*?

– Akkor így kicsit furcsán néznek rá, hogy »Tejóisten, te még mindig itt élsz?!«” (Sp., 9., lány)

A jelenség kapcsolódik Ritoók Zsigmondnak a Kövecses Zoltán szerkesztette *Magyar szlengszótár* első kiadásához írt előszavában olvasható gondolatához is, miszerint a szleng korában éppen az fejezhet ki egyéniséget, „hogy valaki azért is csak a megfelelő helyen használ szlengszavakat, s nem derűre-borúra” (Ritoók, 1998, XII.). Amint néhány adatközlő is megállapítja: „próbálkozok [leszokni] [...] mert nem akarok tucatember lenni” (Mc., 12., fiú); „A túl sok rövidítés és szleng persze már idegesítő” (Tp., 12., lány); „már van olyan, hogy idegesít” (Tp., 9., lány); „Azért próbáltam [leszokni] mert egy idő után már nagyon unalmas és nem vicces” (Bp., 9., fiú); „De már szerintem az, hogy *nagyon*, azt nálunk szerintem hetente kétszer hallani” (Szb., 9., lány – interjúrésztlet); „Ugyanakkor alig hallok olyat, hogy »*tetszik*«, leginkább »*lájkolják*« egymást” (Mc., 9., lány); „véleményem szerint a lány, szép, mondhatni ódivatú beszéd sokkal poénosabb is lehet és jobb is” (Szb., 9., lány).

A csoportkohézió erősítése – „akik így használják egy bizonyos közösséget alkotnak” (Bp., 12., lány); „így kialakulhat egy kisebb klikk és sokkal jobb egy csoportban, mint egyedül” (Tp., 9., lány); „sok szituációban megerősíti a barátságot, hiszen, egy közös nyelvet használunk, ami jó érzés” (Bcs., 9., lány); „egységet alkot” (Sp., 9., fiú); „csak a mi társaságunk használja például a *cunci* kifejezést. Ettől mi »összetartozunk«” (Sp., 12., lány); „A fiatalok körében, ha nem túlozzák el akkor igen [jónak tartom], mert legalább valami kötődésük van egymáshoz, ha már a nemzettudat kezd felejtésbe merülni” (Mc., 12., fiú) – egyébként meglepő módon csupán minden harmadik diák (36 százalék) használatában játszik tudatosan szerepet, és az is inkább további okokkal összefüggésben:

„– ...erősíti egy csoport, közösség összetartozását...mint például nekem – nem vagyok rá büszke, de – van sok ilyen drogos ismerősöm, és akik használnak ilyen külön ilyen drogos szleng, és ööö tehát már abból, hogyha találkozok egy emberrel, és elkezdi mondani ezeket a szövegeket, már egyből leesik, hogy egy ilyen csoporthoz tartozik.

– És akkor ők ezt vajon azért is mondják, hogy elrejtse őket, nem?

– Ööö igen, meg hát mondom azt, hogy rövidítéseket használnak inkább... meg olyan érdekes szavakat. Például vannak az ilyen ööö *fless*, hogy amikor beáll valaki és telje-

sen ilyen euforikus állapotban van, arra mondják ugye, hogy *fless*, és nem azt mondják, hogy most *beállva* vagyok, hanem azt, hogy *de beflesseltem*. Például ezek.” (Pécs, 9., fiú)

Az egyik leginkább egyértelmű, mégis csupán negyedik helyre szorult funkció a humorosság: ezt a válaszadók 68 százaléka jelölte meg. Az itt és további kérdések indoklásaiként született vélemények közül néhány: „Szeretem használni, mert néhány szó vicces és könnyebben megjegyezhető, mint az eredeti” (Szb., 9., lány); „humorosabb ha valaki azt mondja a *palack* helyett, hogy megtölti a *butykosát*”²² (Tp., 12., lány); „nagyon sokat szoktunk 1–1 új szleng szón nevetni” (Szb., 12., lány); „néha kitalálunk új szavakat, amiken hetekig röhögünk pl.: *zsirbeton*” (Sp., 12., lány); „Szerintem vicces tud lenni amikor mindenki egy picit átírja a nyelvtant” (Mc., 9., lány); „[szlenggel] sokkal érdekesebb [a tanóra], sokkal többen mondjuk, hogy ez a tanár jófej és kedves és aranyos és vicces” (Pécs, 9., fiú – interjúrészlet); „hogya a barátaimmal vagyok, akkor akkor tehát fel tudom vele dobni a mondatokat, vicceseket tudok vele mondani” (uő); „egy történetnek humorosabbá válhat a csattanója” (Bp., 12., fiú); „viccesebb szituációkat generál” (Bcs., 12., fiú); „Vicces helyzeteket teremtett [-het], és ha mosolyra fakaszthat valakit egy új szlengszó az azt kitalálót és használóit tisztelet övezi” (Tp., 12., fiú); „Felelőskor próbálok vicces lenni a tanárral, hogy elfelejtse, hogy nem tanultam semmit és, hogy adjon még egy esélyt a következő órán” (Sp., 9., fiú).

Úgy gondolom, e szerepköröknek az elvárthoz képest alacsony említettsége szintén a szleng automatikus használatával áll összefüggésben, s ezt az a tény is alátámasztja, hogy az összesített sorrendben dobogós helyen végzett a megszokás, amelyet nem is nevezhetünk funkciónak, sokkal inkább speciális funkció nélküli szándékolatlan használatnak. Az adatközlők 68 százaléka különösebb ok és cél nélkül (is) mond és ír olykor szlengszavakat, pusztán azért, mert saját nyelvhasználatában és az őt körülvevő közösségben is ez a megszokott (a megszokás csupán eggyel több jelöléssel előzte meg a humoros célnyat): „A mai fiatalok rendszeresen használják és szeretik is, ezért szerintem jó dolog” (Bp., 9., fiú); „nem lehet [leszokni], a barátokkal mindig így beszélünk és mindenhol előfordul” (Tp., 12., lány); „főlöskéges [leszokni] vannak alapvető dolgok amit mindig használ az ember (*mizu?*)” (Bp., 9., lány); „A barátaim, ismerőseim is így beszélnek” (Tp., 9., fiú); „nekem igazából nem teszi színessé, én azért szoktam hozzá, mert mindenki így beszél” – majd ugyanez az adatközlő a beszélgetés egy későbbi pontján:

– Például sok mindenhez van ez a *be* igekötő.

– Igen, ami nem kéne, anélkül is jó.

– De mondjuk azért megváltoztatja a szavak jelentését kicsit, nem? Mondjuk, az, hogy *befigyel*...

– A *befigyel*, hát igen.

– ...*befordul*, *beflegmázik*, az más, mint hogya *flegmázik*.

– Igen. Az simán *flegmázik*, vagy hogy *valakinek beflegmázik*.

– Ja, hogy *valakinek?*

– Igen. Megváltoztatja... mondjuk ez jogos. De van, hogy valahol meg tökmindegy ez, hogy *be*...

– Attól meg például nem is rövidebb, hanem hosszabb lesz a szó.

– Ez meg szerintem tök megszokás.” (Szb., 9., lány)

„– És akkor mire jó ez?

– Hát végülis szerintem ez berögződött már. Tehát hogy így... néha én is használok ilyen szlenget, és én észre se veszem már... és ööö és ugye mások meg megértik, tehát így a suliban is van egy csomó ilyen szleng, amit használunk.

– Tudnál ilyet mondani?

– Ööö hát most a Facebook-használat miatt kialakult ez a *lájk*, és most mindenki mindegyre ezt mondja...” (Sp., 9., lány)

További példák: „csak úgy »kicsúsznak« a megszokott szavak” (Pécs, 9., lány); „nem tudtam nem kimondani, ha nem is akartam → megszokás + környezet” (Sp., 9., fiú); „tehát beszélek én szlengben, attól függ, hogy ööö tehát ha nagyon jó barátokkal vagyok, vagy akiket nagyon régóta ismerek, akkor persze velük ööö sokkal durvábban tudok beszélni vagy sokkal keményebben [...], ami másnak bántó lenne, azt ők már így megszokják” (Pécs, 9., fiú – interjúrésztlet); „hogya valaki csúnyán beszél órán vagy valamilyen nagyon nagy hülyeséget mond, akkor kijavíthatja a tanár, de de attól még nem fog nagyban megváltozni, ugyanúgy megszokásból szlengben fog beszélni” (ugyanő); „fiataloknál hát inkább olyan viccesnek vagy egyszerűnek tűnik, vagy, mondom, az, hogy rövidítéseknél, és ööö és ööö menő leszel tőle, de... meg hát mindenki ezt használja, és már megszokásból is mondog” (ugyanő); „Nem akarok jópofáskodni azzal, hogy szlenget beszélek, teljesen tudatalatti már, szerintem” (Bcs., 12., fiú – interjúrésztlet); „Megszoktam, beépült a szókincsembe” (Tp., 12., fiú); „Életem részévé vált a szleng” (Pécs, 12., fiú); „Nekem tökmindegy csak használok” (Bp., 12., fiú). Az idézett gondolatok azt is sugallják, hogy a bejelölt funkciókat véletlenül sem tekinthetjük egy-egy adatközlő esetén kizárólagosnak. Amellett, hogy a tanulók egy része tudatában van a szokás hatalmának, a szleng további szerepeit is érzékelhetik használatukban – kérdés az, hogy vajon a megszokás vagy a további okok esnek-e nagyobb súllyal latba aktuálisan.

71 százalékkal a második leggyakoribb funkció a középiskolások használatában az oldottabb, kötetlenebb társalgás biztosítása. Az egyedi megfogalmazások mindennél beszédesebbek: „nélküle a fiatalok tartózkodóbbak merevebbek lennének” (Mc., 9., fiú); „így az emberek nyitottabban beszélgetnek egymással” (Bp., 9., lány); „A tinédzserek egymás között felszabadultabban tudnak beszélni” (Mc., 9., lány); „felszabadultabb vagyok, ha nem kell kerülnöm a szlenget” (Pécs, 9., lány); „Egy csoportban jól oldja a feszültséget a szleng” (Tp., 9., fiú); „A merev hétköznapi után jólesik a barátokkal kicsit fölengedni, ezt a szleng is elősegíti” (Bcs., 12., fiú); „Jóízűbb így a beszélgetés” (Bp., 12., lány); „gyakorlati haszna van, jól oldja a feszült helyzeteket” (Szb., 12., fiú); „így a másik ember személyiségéről is meg lehet tudni valamit” (Szb., 9., fiú); „Így megismerhetjük az embereket” (Sp., 12., lány); „segít bizalmasabb kapcsolatot teremteni mással” (Tp., 12., fiú); „segíti a barátkozást” (Sp., 12., fiú); „magabiztosságot ad” (Pécs, 12., fiú); „A szlenges beszéddel belehet vágódni a csajoknál” (Sp., 9., fiú); „Fel tudja oldani a hangulatot. Nyugodtabb lesz az ember ha tudja, hogy a másik is használja a szlenget” (Bp., 12., fiú); „Szlenggel kilehet magunkat magyarázni kényes helyzetekben” (Pécs, 9., lány); „nekem pár szituációban jól jött kivágni magam, vagy egy beszélgetést tovább lendíteni” (Tp., 12., fiú); „Sok ember csak így tudja igazán kifejezni magát” (Sp., 9., fiú); „néha jobban kitudom magam fejezni vele” (Mc., 9., fiú); „*mizu?* sokkal közvetlenebb, mint a *mi történt veled?* és még jóval rövidebb is” (Szb., 9., lány); „Például egy barátomnak nem szoktam mondani, ha történik vele valami, hogy *az baj*... Inkább *gáz, tré* vagy *para*...” (Pécs, 9., lány). Látható, hogy az egymástól több száz kilométerre élő középiskolások szinte szó szerint megegyezően gondolkodnak erről a kérdéstről is.

Végül néhány gondolat az összesített listában 82,5 százalékkal első helyen álló egyszerűsítő funkcióról. „Végülis [a szleng] egy önmagától kialakult nyelv... változat, dialektus...? Aminek szerintem a kiváltó oka az volt, hogy... tudat alatt is az emberek megpróbáljanak egy sokkal praktikusabb, tömörebb, rövidebb, mégis kifejezőbb nyelvet létrehozni [...] Hatékonyabb, mert sokkal kisebb időráfordítással tudok sokkal több információt a lehető legegyszerűbb módon továbbadni másoknak” (Bcs., 12., fiú – interjúrésztlet); „egyszerűsíti az életünk. Minden bonyolult, kell valami könnyebbítés” (Bcs., 12., fiú); „A nyelv számomra egy kódrendszer, hogy gondolatainkat közöljük. Számomra az első és legfontosabb szempont a gyorsaság és az egyszerűség” (Tp., 12., fiú); „tudni kell rövid frappáns válaszokat adni és erre megtanít [a szleng]” (Szb., 9., lány). Ez az egyszerűség két nézőpontból is vizsgálható. Nyelvi, nyelvtani szempontból a szóalakok

rövidítését jelenti, azaz csonkítását és továbbképzését valamely játékosabb, nem szokványos módon (például: *szendvics* > *szecca*, *szendzsa*, *szenyó*; *karó* 'elégtelen osztályzat' > *karsz*, lásd: *Parapatics*, 2008) vagy az egyre divatosabbá váló újabb kicsinyítő képzőkkel (például *puszi* > *puszcsi*, *szeretlek* > *szercsi*, lásd még alább) (a kicsinyítés antropológiájához vedd össze: *Balázs*, 2012), illetőleg a köznyelven hosszabban körülírható összetettebb fogalmak, érzelmek, tevékenységek stb. egy-egy szóval megoldott kifejezését: „ha gyorsan akarok valamit, elintézem egy szlengszóval a barokkos körmondatok helyett” (Mc., 12., fiú), vagy: „Ha sietek valahova és valaki kérdez valamit és hogy gyorsabban végezzek” (Bp., 9., lány). Például: „rövidebb: 'szerintem ő egy nagyon aranyos kedves és humoros ember, aki minden buliban benne van' = *ő az arc*” (Sp., 12., lány); „'Akkor szerintem én most hazamegyek.' → *Lépek*. 'Mit szólnál hozzá, ha ma este marihuánás cigarettát fogyasztanánk?' → *Tépünk?*” (Sp., 12., fiú); „amikor beáll valaki és teljesen ilyen euforikus állapotban van, arra mondják, ugye, hogy *fless*” (Pécs, 9., fiú – interjúrésztlet); „sokaknak mondjuk, hogyha valamin megdöbbenünk, akkor sokszor mondják a fiatalok, hogy *OMG* [az *Oh, my God!* felkiáltásból – P. A.], ugye... és sokkal könnyebb kimondani azt, hogy *OMG*, meg az különleges, mint azt kimondani, hogy *teúristen*, vagy hogy *mi volt ez?*” (uő).

Az érdekesség, a változatosság, a humorosság, vagy éppen a kitűnési vágy mellett számos rövidített alakot eredményezett az infokommunikációs eszközök óriási mértékű terjedése is az elmúlt évtizedben. Mivel a fiatalok döntő hányada tölt el órákat naponta a számítógépen és a telefonján folytatott írott kommunikációval, az eredetileg karaktercsökkentés, ezáltal pénz- és időspórolás céljából született nyelvi elemek fokozatosan beszivárognak a nyelvhasználat további – nemcsak írott, hanem beszélt – szintereire is: „A Times Online kiadásában megjelent cikk szerint tízből három hallgató SMS-rövidítéseket használt dolgozatában” (*Bañcerowski*, 2010, 18. o.; magyar példákért lásd még: *Laczkó*, 2007, 175. o., 178–180. o.; az írott orálitásról, az „új beszéltnyelviség”-ről részletesen lásd például: *Balázs*, 2008; *Nyíri*, 2007; az írott és beszélt közlésmódnak az akkori modern technika okozta egymáshoz közelítéséről lásd már: *Benkő*, 1988, 20. o.). A modern technológiai eszközök közvetítette, mégis valósídjának mondható kommunikációról során „a gyorsaság követelménye miatt egyre rövidebb formák alakulnak ki” – írja Veszelszki Ágnes is (2011, 58. o.). „Szerintem a szleng a beszélgetésnek az egyszerűbb formája. Lerövidítjük a szavunkat (*vagyunk* → *vok*), a rohanó világ is közrejátszik. És ugye az internet... Senkinek sincs annyi ideje, mint régen” (Tp., 12., fiú). A további, közvetlen szóbeli kommunikációban is terjedő alakoknak már a szlengre jellemző funkciókat tulajdonítanak a fiatalok, ebből következően a szlengszókincs elemeként is értelmezik és használják azokat írásban és szóban egyaránt. Az alábbi idézet és az interjúrésztlet kiválóan szemlélteti ezt a folyamatot: „Néha jó. Egy oka hogy jó: könnyebbit a neten való társalgást rövidítve jobb írni. De másik szempontból nézve rossz mert aki élőbeszéddel használja az irritáló” (Bp., 9., lány).

„– Szerinted mi a szleng?

– [...] Az ilyen rövidítések, mint a *mizu*, vagy... hát nem is tudom... *köszí, köcce*...

– Ezt szóban is mondjátok vagy csak írásban?

– Hát van, amikor mondják: *köcce*, mondjuk nekem így furán hangzik, de van, aki használja, vagy ez a *puszcsi, szercsi, lávcsi*, meg ezek a *-csi* képzők mostanában...

– És ilyet, hogy, mondjuk, a *vok* szóban, azt mondjátok?

– Hát azt nem, de azt, hogy *pill*, azt igen. [...] valaki mondja a *vokot* is, ismerek olyat, aki mondja, hogy *vok*, azt így szóban, de az már nagyon csúnya.”³ (Szb., 9., lány)

A másik, lélektani oldalról az egyszerűsítés a második leggyakoribb funkcióval, az oldottabb társalgás elősegítésével függ össze, lásd az előző bekezdésben is idézett példát: „*mizu?* sokkal közvetlenebb, mint a *mi történt veled?* és még jóval rövidebb is” (Szb., 9., lány), illetve további gondolatokat: „egy-két dolgot könnyebben el lehet magyarázni”

(Szb., 12., lány – interjúrésztlet); „Baráti beszélgetésekben félszavakból, szlengből is megértjük egymást” (Szb., 9., fiú); „Mondjuk a technika fejlődésével, MSN, chat meg hasonló, ott mindig szlenget használnak... vagy az ilyen közvetlenebb baráti körben, akik ismernek, ugye, félszavakból is megérti egymást az ember, akár szlenggel is, ez rövid és gyors” (Pécs, 12., fiú – interjúrésztlet).

Miért ez a gyorsaság, a rövidsége való törekvés? Az adatközlők erre is szolgáltak magyarázattal a kérdőív és a beszélgetések különböző pontjain: „a mi generációnk szereti a pörgést a gyorsaságot és az újdonságot ez mind meg található a szlengben” (Pécs, 9., fiú); „gyorsul a világ és »nincs idő« a normális beszédre” (Sp., 9., lány); „az emberek már nem hajlanak a hosszabb beszélgetésekre” (Sp., 9., lány). Akadtak olyanok is, akik ellenérzésüket fogalmazták meg ezzel kapcsolatban: „zavar, hogy félmondatta[l] meg lehet beszélni egy nap eseményeit” (Sp., 9., lány); „lusta ember használja” (Tp., 9., lány).

Ne feledkezzünk meg azonban a beszélgetés tényleges rövidítésének egy fontos feltételéről, amelyre többen is felhívják a figyelmet: „Leegyszerűsíti a beszédet, amennyiben a beszélők mindketten ismerik a jelentését” (Tp., 12., fiú); „Gyorsabban el lehet magyarázni dolgokat, kivéve, ha túl bonyolult és túl sok szleng van benne” (Szb., 9., fiú). Amint Laczkó Mária (2008: lapszám nélkül) is megfogalmazza: „Nem ritka, hogy középiskolás diákokat figyelmeztetnek otthon a »rendes beszédre«, hiszen átmeneti kommunikációs nehézség adódik a túlzott mértékű szleng vagy éppen a »sajátos szóalakok«, gyakran az internetes kommunikációból átvett jellegzetes rövidítések használata miatt”. Bańcerowski Janusz (2010, 20. o.) további félémeinek ad hangot: „Fenyeget bennünket az, hogy élőszó segítségével nehezen fogunk tudni kommunikálni és egymást megérteni, hogy nem fogjuk tudni verbalizálni az emócióinkat, érzéseinket stb. és helyette csak emotikonokat fogunk használni”.

A már az 1970–80-as években is egyre terjedő gyermeknyelvi, becéző alakok (lásd: *édi, ruci, temcsi* ’temető’) Tolcsvai Nagy

Gábor szerint – a nyelvileg elrejtő, túlzottan is ironizáló szavakkal együtt – az érték-válságba jutott társadalom leképeződései a nyelvben⁴. Erről az értékmegvonásról, érték-nélküliségről a szleng mai szókészletén, tudatosan vagy tudattalanul alkalmazott funkcióin végigtekintve azt mondhatjuk: a 21. században is jellemző. „Ézért a nyelv ebben a helyzetben csak hordozó, bár egyre önállósuló vehikulum, egy súlyos állapot folyamatos jelzője. [...] A változásnak tehát alapvetően nem nyelvi okai vannak. Ebből következően önmagában a »ne beszéljünk így vagy úgy« intelme kevés, bár erre is szükség van” (Tolcsvai Nagy, 1988a, 403. o.).

Miért ez a gyorsaság, a rövidsége való törekvés? Az adatközlők erre is szolgáltak magyarázattal a kérdőív és a beszélgetések különböző pontjain: „a mi generációnk szereti a pörgést a gyorsaságot és az újdonságot ez mind meg található a szlengben” (Pécs, 9., fiú); „gyorsul a világ és »nincs idő« a normális beszédre” (Sp., 9., lány); „az emberek már nem hajlanak a hosszabb beszélgetésekre” (Sp., 9., lány). Akadtak olyanok is, akik ellenérzésüket fogalmazták meg ezzel kapcsolatban: „zavar, hogy félmondatta[l] meg lehet beszélni egy nap eseményeit” (Sp., 9., lány); „lusta ember használja” (Tp., 9., lány).

Kitekintés

A tanulmány célja a módosult szerepkörök bemutatása volt, de a kapott eredmények egy tágabb értelmezési keretben a beszélőközösség nyelvi mentalitásának egy jelentős változási folyamatára is rávilágítanak. Számos nyelvész, pszichológus, pedagógus adott és ad hangot a mindenkori fiatalok mindenkori normasértő viselkedésével kapcsolatos megfigyelésének, ellenérzéseinek. Az újabb magyar kor egyik jelentős nyelvi változásaként is a szleng egyre szélesebb körű térhódítását szokás említeni (vesd össze például: *Kiss*, 2003, 387. o.), amelynek oka a beszélőknek a nyelvhasználati formákhoz való viszonyának a módosulása. Annak pedig nyelven kívüli, társadalmi okai vannak (lásd még: *Kiss*, 1996, 151. o.). Ezek fényében tehát nem csupán a kommunikációs (és esetleg a nyelvi) kompetencia sérülésének anyanyelv-pedagógiai kérdését vizsgálva közelíthetünk a szlenghez. Egy olyan folyamatként is kezelhetjük, amelynek során a beszélőközösség tagjai az őket körülvevő világ változásaira reagálnak nyelvhasználatukkal.

De még tovább mehetünk. Pedagógusként rendszeresen tapasztalhatjuk, hogy a fiatalok több olyan, semlegesnek szánt szót, kifejezést használnak a tanórai diák és diák, illetve diák és tanár közötti párbeszédben, sőt olykor írott dolgozatban is, amely nevelők számára durvának és értékmegvonónak minősül (vesd össze: *Tolcsvai Nagy*, 1996, 134–163. o.) (sőt: ellenkező értelmet nyerve értéktelítővé válhatnak, lásd: *Tolcsvai Nagy*, 2004, 103. o.). A szándékolatlan használat az azonnali nem verbális és verbális reakciókból (lenne) felismerhető, mint a pirulás, a száj vagy az egész arc eltakarása, a mentegetőzés, a bocsánatkérés, a megakadásjelenségek közül pedig az ismétlés és az újraindítás (*Bóna és Neuberger*, 2013, 426. o.) – ezek azonban nem minden esetben kísérik a beszédet, írásban pedig van idő a válogatásra. Még gyakrabban előfordul, hogy az ő normáik szerint is durva szót olyannal helyettesítik a fiatalok (például a szó újraindításával), amelyet ők kevésbé annak vagy akár közömbösnek tartanak. Az eltérő generációk eltérő stílustulajdonításának következménye, hogy sok fiatal nem vagy nem megfelelően érez rá arra, mi az adott szituációban elvárt nyelvi típus (azaz mi a hallgató elvárásnormája, vesd össze: *Tolcsvai Nagy*, 1996, 263. o.; lásd még: *Tolcsvai Nagy*, 2004, 59. o.), ezért nem is tud igazodni ahhoz. Ennek egyik oka pedig a korábban felnőtt → gyermek irányból mára digitális bevándorló ← digitális bennszülött irányúvá (is) váló másodlagos szocializáció, a fiatalokat mint egyre fontosabbá váló fogyasztói kört elérni kívánó, ezért hozzájuk alkalmazkodó média, és számos, itt nem részletezett tényező miatt bizonytalanná váló, s így orientálni kevésbé képes (nyelvi) norma. Pedig: „Amikor a gyermeket beszélni tanítjuk, azzal egyidejűleg átadjuk neki saját világnézetünket és a világ nyelvi képét is. Ezt a gyermek el is várja tőlünk. Azt akarja, hogy világosan határozzuk meg azt, ami jó, szép, fontos, és ami rossz, csúnya és kevésbé fontos” (*Bañcerowski*, 2010, 16. o.). E kérdés részletezése és az adatközlő tanulók erről szóló gondolatainak közlése viszont már egy következő tanulmány témáját adja.

Irodalom

Balázs Géza (2008): Az írásbeliség változásai. *Édes Anyanyelvünk*, 3. sz. 5.

Balázs Géza (2012): *Gyermekecske, gyermekcske, gyermekese*. A kicsinyítés antropológiája a magyarban. In: Lisztóczy László (szerk.): *Emlékkönyv Fülöp Lajos nyolcvanadik születésnapjára*. Dsida Jenő Baráti Kör – Konturs Kft., Eger–Gyöngyös. 126–38.

Bañcerowski Janusz (2010) Mi fenyegeti a jövő nemzedék nyelvi kultúráját? Néhány megjegyzés. *Magyar Nyelvőr*, 16–21.

Benkő Loránd (1988): Irodalmi nyelv – köznyelv. In: Kiss Jenő és Szűts László (szerk.): *A magyar nyelv rétegződése*. I. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest. 15–33.

Bóna Judit 2012. Hogyan mondanak vissza hallott szövegeket a középiskolások? Anyanyelv-pedagógia

2. 2012. 08. 16-i megtekintés, <http://anyp.hu/cikkek.php?id=379>
- Bóna Judit és Neuberger Tilda (2013): A spontán beszéd önellenőrzési folyamatainak életkor-specifikus sajátosságai. *Magyar Nyelv*, 426–440.
- Csepeli György (2002): *Szociálpszichológia*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Drake, G. F. (1980/2002): A szleng társas szerepe. In: Várnai Judit Szilvia és Kis Tamás (szerk.): *A szlengkutatás 111 éve*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen. 293–302.
- Hotten, J. C. (1913/2013): *The Slang Dictionary. Etymological, Historical and Anecdotal*. Chatto&Windus, London. 2013. 04. 13-i megtekintés, <http://www.gutenberg.org/files/42108/42108-h/42108-h.htm>
- Juhász Dezső (2001): A magyar nyelvjárárok területi egységei. In: Kiss Jenő (szerk.): *Magyar dialektológia*. Osiris Kiadó, Budapest. 262–324.
- Juhász Dezső (2009): Nyelvi és nyelvváltozati rendszerek, részrendszerek és mikrorendszerek a térbeliség dimenziójában. In: É. Kiss Katalin és Hegedűs Attila (szerk.): *Nyelvelmélet és dialektológia*. PPKÉ BTK Elméleti Nyelvészeti Tanszék – Magyar Nyelvészeti Tanszék, Piliscsaba. 151–60.
- Kis Tamás (2006): *Nyelvi univerzálé-e a szleng?* 2008. 01. 12-i megtekintés, http://mnytud.arts.unideb.hu/~szleng/tanulmanyok/szluniv_hun.htm (Eredeti megjelenés: Kis, T. [2006]: Is Slang a Linguistic Universal? In: Szabó, D. (szerk.): *L'argot: un universel du langage?* ELTE, Département d'Études Françaises – Centre Interuniversitaire d'Études Françaises, Budapest. 125–141.)
- Kiss Jenő (1995): *Társadalom és nyelvhasználat*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Kiss Jenő (1996): A nyelvi attitűd és a másodlagos nyelvi szocializáció: vizsgálatok nyelvjárási környezetben. *Magyar Nyelv*, 138–51.
- Kiss Jenő (2003): A magyar nyelvtörténet korszakolásához. *Magyar Nyelv*, 385–93.
- Laczkó Mária (2007): Napjaink tizenéveseinek beszéde szóhasználati jellemzők alapján. *Magyar Nyelvőr*, 174–184.
- Laczkó Mária (2008): *Hogyan minősítik a tizenévesek beszédét a diákok és a tanárok?* *Anyanyelv-pedagógia* 3–4. 2012. 08. 16-i megtekintés, <http://www.anyp.hu/cikkek.php?id=87>
- Laczkó Mária (2013): Hogyan érzékeljük a stílust? *Magyar Nyelvőr*, 439–456.
- Nyíri Kristóf (2007): Idő és kommunikáció. *Világosság*, 4. sz. 33–40.
- Parapatics Andrea (2008): *Szengszótár. A mai magyar szleng 2000 szava és kifejezése fogalomköri szinonimamutatóval*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- Parapatics Andrea (2010): A mai magyar szleng használatának és alakulásának nyelvi és társadalmi okai. In: Illés-Molnár Márta, Kaló Zsuzsa, Klein Laura és Parapatics Andrea (szerk.): *Félúton 5. Az ötödik Félúton konferencia (2009) kiadványa*. ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola – L'Harmattan Könyvkiadó, Budapest. 129–37. <http://www.linguistics.elte.hu/studies/fuk/fuk09/>
- Parapatics Andrea (2012): Közszóvá váló személynevek a mai magyar szlengben. In: úó: (szerk.): *Doktoranduszok a nyelvtudomány útjain. A 6. Félúton konferencia, ELTE BTK, 2010. október 7–8*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. <http://linguistics.elte.hu/studies/fuk/fuk10/>.
- Parapatics Andrea (2013): *A szlenggel kapcsolatos tanulói attitűdök és elvárások az anyanyelvi órán. Anyanyelv-pedagógia 1*. <http://www.anyp.hu/cikkek.php?id=433>
- Partridge, E. (2002): A szleng ma és tegnap. In: Várnai Judit Szilvia és Kis Tamás (szerk.): *A szlengkutatás 111 éve*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen. 17–26.
- Péter Mihály (1980): Szleng és költői nyelvhasználat. *Magyar Nyelvőr*, 273–281.
- Rancz Teréz (2011): *Identitás és nyelvhasználat Felső-Háromszéken*. Doktori értekezés. ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola, Budapest.
- Ritoók Zsigmond (1998): Bevezetés. In: Kövecses Zoltán (szerk.): *Magyar szlengszótár*. 1. kiadás. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Sipos Pál (1988): Ifjúsági nyelv, familiáris köznyelv. In: Kiss Jenő és Szűts László (szerk.): *A magyar nyelv rétegződése*. II. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest. 867–874.
- Szabó T. Attila (1972): Kicsinyítő képzők a moldvai csángó nyelvjárásban. In: úó: *Nyelv és múlt. Válogatott tanulmányok, cikkek*. III. kötet. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest. 139–148.
- Tolcsvai Nagy Gábor (1988): A mai magyar nyelv normarendszerének egy jelentős változásáról az ifjúsági nyelv kapcsán. *Magyar Nyelvőr*, 398–405.
- Tolcsvai Nagy Gábor (1996): *A magyar nyelv stilisztikája*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Tolcsvai Nagy Gábor (2004): *Alkotás és befogadás a magyar nyelv 18. század utáni történetében*. Áron Kiadó, Budapest.
- Veszelszki Ágnes (2011): Digitális kommunikáció és nyelvtudomány. In: Balázs Géza (szerk.): *Nyelvészet-ről mindenkinek. 77 nyelvészeti összefoglaló*. Inter Nonprofit Kft., Budapest. 56–60.

Jegyzetek

¹ Az adatközlők írott válaszait változtatás nélkül, helyesírási és nyelvhelyességi hibáik, valamint nyelvjárási jellemzőik megtartásával, az interjúkat az alapvetőbb megakadásjelenségek (szünet, kitöltött szünet, ismétlés) jelölésével jegyeztem le, szükség esetén pedig szögletes zárójelbe tett értéskönnyítő elemekkel egészítettem ki, ezekre a változtatásokra a továbbiakban nem hívom fel külön a figyelmet. A nyelvi adatként közölt példákat a könnyebb értelmezés céljából minden esetben dőlt betűtípus jelöli. Az idézetek után kerek zárójelben következnek az idézett adatközlő iskolájának települése, évfolyama és neme. A városok említéséhez a gyakori megjelenés miatt az alábbi rövidítéseket használom: Budapest – Bp., Százhalombatta – Szb., Tapolca – Tp., Sopron – Sp., Miskolc – Mc., Debrecen – Db., Békéscsaba – Bcs., Pécs nevét nem rövidítettem.

² Ezzel szemben emlékezzünk a budapesti adatközlő véleményére a tájszólás kinevetéséről. Az elemek nyelvváltozatok közötti vándorlásáról, különösképpen a tájszavak szlenggé avanszálódásáról és a jelen-

ség további példáiról lásd például: *Juhász*, 2009; *Parapatics*, 2012.

³ *köcce* < *köszí*; *puszcsi* < *puszi*: különösen internetes csevegéseket, mobiltelefonos üzeneteket lezáró interakciós morfémaként; *szercsi* < *szeretlek*; *lávcsi* < ang. *love* 'szeret'; *vok* 'vagyok'; *pill* 'pillanat': internetes csevegésben a számítógéptől való rövid idejű távollétet, ezért a csevegés félbeszakítását is jelenti egyben.

⁴ Noha több magyar nyelvjárásban, különösen a székelyben és a moldvaiban feltűnően jellemző a becézés változatos, akár hatvan különféle kicsinyítő képzőt alkalmazó használata (vesd össze: *Szabó T.*, 1972), ezek funkciói és a szlengben létrehozott formák funkciói közé nem tehetünk egyenlőségjelet. E helyen elegendő a moldvai csángóban a nőképző funkciót is ellátó *magyarka* 'magyar nő' típusú alakokra, vagy a fokozást is kifejező székely példákra gondolni: *ügyesecske* 'határozottan ügyes', *hosszacska* 'a kelletnél valamivel hosszabb' (lásd: *Juhász*, 2001, 305., 311. o.).